

ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΑΛΩΣΙΣ

Υ Π Ο

Φ Α Ι Δ . Κ Ο Υ Κ Ο Υ Λ Ε

Καθ' ἣν ἡμέραν ὁ νοῦς τῶν Πανελλήνων στρέφεται καὶ πάλιν πρὸς τὴν βασιλίδα τῶν πόλεων, «τὴν περιφόρητον τῷ κλέει Κωνσταντίνου, τὸ κοινὸν ἀπάντων ἐντρύφημα» καὶ θλιβερά ἐπανέρχεται ἡ ἀνάμνησις τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν ἐτερματίσθη ὁ βίος μιᾶς αἰωνοβίου αὐτοκρατορίας καὶ νέου ἱστορικοῦ βίου σελίς ἦνοιξε διὰ τὸ Ἔθνος ἡμῶν ἐπίκαιρον εἶναι νὰ μνησθῶμεν τῶν συμβαινόντων κατὰ τὴν ἄλωσιν μιᾶς Βυζαντινῆς πόλεως καὶ βαρύθυμοι ν' ἀναπολήσωμεν τὴν σκληρὰν τύχην τῶν εἰς αἰχμαλωσίαν ἀπαγομένων προγόνων ἡμῶν.

Ἄνησυχητικά εἶναι αἱ εἰδήσεις περὶ τῶν ἐχθρῶν τῶν προελαυνόντων κατὰ τῆς ὑπαίθρου καὶ τῆς πόλεως καὶ μετ' ἀγωνίας ἀποβλέπουσιν οἱ πολῖται πρὸς τὸ μέλλον, τὸ ὅποιον δυστυχεῖς προοιωνίζονται τὰ σημεῖα καὶ τέρατα· διότι τί ἄλλο ἐδήλουν αἱ αἱματηραὶ ψεκάδες, οἱ διάττοντες ἀστέρες, οἱ πυρώδεις λίθοι, αἱ ἐκλείψεις τῆς σελήνης, οἱ συχνὰ ἀκούομενοι κρωγμοὶ τῶν κοράκων, ἡ ἀπτόμος κίνησις τῶν σταυρῶν κατὰ τὰς λιτανείας καὶ τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν τὰ ὄνειρα;

Περίφοβοι σπεύδουν οἱ δυστυχεῖς κάτοικοι τῆς ὑπαίθρου πρὸς τὰ ὠχυρωμένα κέντρα συναποκομίζοντες τὰ ὀλίγα χρήματά των, τὰ ὅποια, τὸ ἄδηλον τοῦ πολέμου καὶ τὴν ἐκπολιόρκησιν τῆς πόλεως φοβούμενοι, σπεύδουν νὰ κρύψουν ὑπὸ τὰς ἀγίας τραπέζας ἢ εἰς τὰ μνήματα ἢ εἰς ἀσφαλῆ, κατὰ τὴν ἀντίληψίν των, μέρη. Ἄλλοι ἐγκαθίστανται εἰς τὰς οἰκίας συγγενῶν καὶ φίλων, ἄλλοι εἰς τοὺς περιβόλους τῶν ἐκκλησιῶν καὶ ἄλλοι εἰς διαφόρους στοάς.

Δὲν ἔχουν παρέλθει πολλαὶ ἡμέραι, μετὰ τὴν εἴσοδόν των εἰς τὴν πόλιν, καὶ ἀπειλητικοὶ πρὸ αὐτῆς ἐμφανίζονται οἱ ἐπιδρομεῖς, Ἡ πολιορκία ἀρχίζει καὶ οἱ πρόσφυγες μετὰ τῶν ἐντοπίων, ὑπὲρ τῆς ἰδίας καὶ τῆς τῶν οἰκείων σωτηρίας φροντίζοντες καὶ τὰ δεινὰ τῆς αἰχμαλωσίας ἀναμνησκόμενοι, σπεύδουσιν εἰς τὰ τείχη, ἵνα ἐκπληρώσωσι τὸ καθήκον των, προθύμως ὑπακούοντες εἰς τὴν διαταγὴν τοῦ τὴν ἄμυναν ἀναλαβόντος ἀρχηγοῦ: «σὺν ὄπλοις ἅπαντες ὑπὲρ τῆς πατρίδος ὀρμήσατε».

Εἰς τὰς ἐπάλξεις περιπολοῦσιν οὐ μόνον ἄνδρες, ἀλλά, παρὰ τὴν

συνήθειαν, καὶ γυναικες ἐμφανίζονται λίθους διὰ τοὺς σφενδονήτας μεταφέρουσαι καὶ τοὺς πολεμιστὰς ἐμψυχώνουσαι, ἐν ᾧ τὸ εὐσεβὲς πλῆρωμα λιτανευθὸν διέρχεται τὰς ρύμας τὸ «κύριε ἐλέησον» ἀναφωνοῦν στηρίζον τὰς ἐλπίδας του εἰς τὴν ἀντίληψιν τῆς ὑπερμάχου Παρθένου ἢ τοῦ πολιούχου ἁγίου, οἵτινες πολλάκις ἔσωσαν τὴν πόλιν.

Ἡ πολιορκία παρατείνεται. θὰ ἦτο μακρὸν ν' ἀφηγηθῆ τις τί κατ' αὐτὴν ὑφίσταντο οἱ δυστυχεῖς πρόγονοι ἡμῶν, οἵτινες, οὐχὶ σπανίως, ἐξαντληθέντων τῶν τροφίμων, ἠναγκάζοντο καὶ σάρκας ζώων νὰ τρώωσιν. Ὁ χρονογράφος λέγει σχετικῶς· «καὶ ἐκλιπούσης αὐτοῖς τῆς τροφῆς, κυνῶν καὶ ὄνων καὶ ἄλλων τινῶν μιαρῶν ἀπεγεύσαντο κρεῶν, ἐκλιπόντων δὲ αὐτῶν, δέρματα συλλέγοντες ἔψεναν αὐτὰ καὶ ἔτρωγαν, παραμυθῆσασθαι βουλόμενοι τὸν λιμόν».

Τὸ μοιραῖον ἐν τούτοις ἐπήρχετο καί, παρὰ τὴν γενναιότητα τῶν ἀμυνομένων καὶ «κρίμασιν οἷς οἶδε Κύριος», ἡ πολιορκουμένη πόλις ἔπιπτεν.

Ἀλλόφρονες οἱ κάτοικοι ἄλλοι μὲν σπεύδουν εἰς τὰ μνήματα ἢ τοὺς ναοὺς ὅπου πολὺ τὸ «Κύριε ἐλέησον» καὶ ὅπου ἀσφυκτικὴ παρατηρεῖται συγκέντρωσις, ἄλλοι δὲ προσπαθοῦν νὰ κρύψουν εἰς τὰ βάθη τοῦ γυναικωνίτου τὰς συζύγους καὶ θυγατέρας των, τῶν ὁποίων διὰ διαφόρων μέσων ἀσχημίζουσι τὰ πρόσωπα, ἵνα μὴ προσελκύσωσιν αὐταὶ τὰ βλέμματα τῶν εἰσβολέων, οἵτινες πρὸς αὐτὰς θ' ἀποβλέψωσιν ὡς πρὸς προσοδοφόρον ἐμπόρευμα.

Μαινόμενοι διασπείρονται τώρα ἀνὰ τὴν πόλιν οἱ εἰσβαλόντες καὶ ἀπειλητικοὶ εἰσορμοῦν εἰς τὰς ἐκκλησίας, ὅποτε ἐφηρμόζετο τὸ τοῦ Δαυΐδ· «Ἐθνη ἐμίαναν τὸν ναὸν τὸν ἅγιόν σου... ἐξέχεον τὸ αἷμα αὐτῶν ὡσεὶ ὕδωρ κύκλῳ Ἱερουσαλήμ». Καὶ «ἦν ἰδεῖν», πάλιν κατὰ τὸν χρονογράφον, «ἀρπαζομένην εὐδαιμονίαν, ἐλαυνομένης γυναικας εἰς ἀσέλγειαν ἠναγκασμένην, ὑβριζομένους παῖδας, αἰκιζομένην πολιάν, ἐλκομένην νεότητα καὶ παρθένους ἀγομένας οὐ πρὸς εὐτυχῆ παστάδα καὶ νυμφίον εὐδαίμονα, ἀλλὰ πρὸς ὕβριν ἐχθροῦ καὶ βαρβάρου».

Ἐκαστος αἰχμαλωτίζει ἄτομα τῆς ἀρεσκείας του· ἄλλος συλλαμβάνει τὴν μητέρα, ἄλλος τὸν σύζυγόν της, τρίτος τὴν θυγατέρα των, διαμεριζομένων οὕτως ὑπὸ τῆς συμφορᾶς ἐκείνων, οὓς ἡ φύσις ἠνωσεν, ἐν ᾧ τὰ ἀνήλικα παῖδια, ἀναζητοῦντα τοὺς γονεῖς των καὶ κλαίοντα περιέρχονται τὰς ρύμας, αἱ ὁποῖαι πάλιν ἀντηχοῦν ἀπὸ τοὺς ὀλολυγμοὺς τῶν μητέρων, αἱ ὁποῖαι λυσίκομοι ἀνεζήτουν τὰ φίλτατα. Ἐχανε

τότε, κατὰ τὴν σημερινὴν παροιμιώδη φράσιν, ἡ μάγνα τὸ παιδὶ καὶ τὸ παιδὶ τῆ μάγνα».

Εἰς διάφορα τῆς πόλεως μέρη ἔχουν συγκεντρωθῆ κατηφεῖς καὶ ἀλλόφρονες οἱ αἰχμάλωτοι, οἱ δὲ ἔμποροι σωμάτων, οἱ σαρκῆδες, ὡς ἐλέγοντο, ἐκλέγουν καὶ γυμνὰ ἐξετάζουν τὰ ἄτομα ἐκεῖνα, ἰδίως νέους ἀκμαίους καὶ γυναικας ὠραίας, τὰ ὅποια θὰ τοὺς προσπορίσουν μεγαλύτερον κέρδος.

Σπαρακτικαὶ εἶναι αἱ σκηναὶ τοῦ ἀποχωρισμοῦ τῶν προσφιλῶν προσώπων, ἅτινα εἰς ἓνα τελευταῖον ἐναγκαλισμὸν παραδίδουν ἐνίοτε τὸ πνεῦμα.

Πολλὰ λάφυρα ἀποκομίζοντες καὶ ἀριθμὸν αἰχμαλώτων σύροντες συγκεντροῦνται τώρα ἔξωθεν τοῦ τείχους οἱ εἰσβολεῖς, πρὸς ἀναχώρησιν ἐτοιμαζόμενοι, ἐν ᾧ οἱ συγγενεῖς τῶν αἰχμαλωτισθέντων, τὰ ἀποκρυβέντα χρήματά των ἀναλαμβάνοντες, σπεύδουν εἰς ἐξαγορὰν τῶν οἰκείων των. Εἶναι ὅμως πολλοὶ οἱ μὴ ἐξαγορασθέντες, οἱ ὅποιοι, δοθείσης τῆς διαταγῆς, πρέπει ν' ἀκολουθήσουν τὴν δυστυχῆ ὁδὸν τῆς αἰχμαλωσίας, ὀπισθάγκωνα δεδεμένοι καὶ μαστιγούμενοι κάτωθεν τῶν τειχῶν Χριστιανικῶν πόλεων, δι' ὧν διήρχοντο, τοῦτο δ' ἵνα, ἐλεοῦντες αὐτοὺς οἱ ὀμόθησκοι, τοὺς ἐξαγοράσωσιν. Οἱ ἐπιζῶντες θὰ διασκορπισθῶσιν εἰς διάφορα σημεῖα πολὺ τῆς φίλης πατρίδος ἀπέχοντα, ὅπου ἄλλοι θὰ πωληθῶσιν εἰς ἰδιώτας, οἵτινες εἰς σκληρὰς δουλείας θὰ τοὺς χρησιμοποιήσουν καὶ ἄλλοι θὰ ριφθοῦν εἰς τὰς φυλακάς.

Καὶ τί δὲν ὑπέφερον ἐκεῖ οἱ δυστυχεῖς! Δεδεμένοι δι' ἀλύσεων καὶ κεκλεισμένοι εἰς χώρους ἔνθα μόλις ἠδύναντο νὰ κινηθοῦν, ρακενδύται καὶ φθειριῶντες, τεμάχιον ἄρτου καὶ ὀλίγον ὕδωρ καθ' ἐκάστην λαμβάνοντες, ἐμαστιγοῦντο ἀνηλεῶς ὑπὸ τῶν δεσμοφυλάκων. Τόσον ἦτο τὸ εἰς τοὺς λάκκους αὐτοῦς τοῦ Ἄδου ἐπικρατοῦν σκότος, ὥστε μόνον ἐκ τῆς φωνῆς ἠδύναντο ν' ἀντιληφθοῦν τὴν ὕπαρξιν συνδεδεσμενῶν, ὅταν δέ, μετὰ μακρὰν ἐγκάθειρξιν συνέβαινε ν' ἀπελευθερωθῶσι, μόλις ἀντίκρυσον τὸ φῶς τοῦ ἡλίου, ἐτυφλοῦντο.

Περὶ αἰχμαλωτισθέντος χριστιανοῦ αἰχμαλώτου παραδίδεται ὅτι, φυλακισθεὶς ἐπὶ εἴκοσι καὶ δύο ἔτη, οὐδὲ ἅπαξ εἶδε τὸν ἥλιον!

Οἱ φυλακισθέντες ἐννοεῖται ὅτι δὲν ἐλάμβανον εἰδήσεις ἀπὸ τὴν πατρίδα καὶ πᾶσα χαρὰ ἀπὸ τὴν ψυχὴν των εἶχε φυγαδευθῆ. Σπανίως ἐλύοντο οὗτοι τῶν δεσμῶν, τοῦτο δὲ συνέβαινε, ὡς ἐπανερχόμενοι εἰς τὰς πατρίδας των ἐμάνθανον, καθ' ἃς ἡμέρας οἱ οἰκεῖοί των, ἀποθανόντας αὐτοὺς θεωροῦντες, ἐτέλουν τὰ μνημόσυνά των.

Συνέβαιναν όμως και κάτι άλλο εις τούς εις τὴν ξένην χώραν ἀπαχθέντας· οἱ αἰχμαλωτίσαντες δηλαδὴ προέτεινον εἰς αὐτοὺς ν' ἀλλαξοπιστήσουν, ἐὰν ἤθελον ν' ἀποφύγουν τὰ δεινὰ τῆς αἰχμαλωσίας ἢ τὸν θάνατον. Ἐκ τούτων ἐλάχιστοι, ἀρνούμενοι κατ' ἀρχάς, μετὰ ἰσχυρὸν δαρμὸν καὶ βασανιστήρια ὑπεχώρουν· ἐντεῦθεν μάλιστα προῆλθεν ἡ σημερινὴ φράσις τοῦ *ἄλλαξαν τὴν πίστιν σὸ ξύλον*· ἐν ᾧ ἄλλοι, τοῦ λαοῦ ἄνθρωποι, ἀλλὰ καὶ ἄρχοντες καὶ ἀρχιερεῖς, κατὰ κανόνα ἐμμένοντες εἰς τὴν πίστιν τῶν πατέρων των, ὑφίσταντο τὸν διὰ μαρτυρίου θάνατον.

Ταῦτα ἔχοντες ὑπ' ὄψιν οἱ εἰς αἰχμαλωσίαν ἀπαγόμενοι ἐμακάριζον τοὺς κατὰ τὴν πολιορκίαν καὶ τὴν ἄλωσιν ἀποθανόντας, ὡς δεινῶν ἀπαλλαγέντας,

Ἵσάκις οἱ ἐπιδρομεῖς εἶχον συλλάβει πλῆθος αἰχμαλώτων, διὰ τὸ δυσμετακόμιστον αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ κέρδους χάριν, ἀπεφάσιζον νὰ τοὺς πωλήσουν ὀμαδικῶς, δι' ὃ ἐκάλουν τὸ κράτος των νὰ τοὺς ἐξαγοράσῃ ὀρίζοντες δι' ἕκαστον ἄτομον ἀνάλογον ποσὸν ἐξαγορᾶς, τὸ ὁποῖον, κατὰ μέσον ὄρον, δὲν ὑπερέβαινε κατ' ἄτομον τὴν τιμὴν ἐνὸς προβάτου. Καὶ εἶναι πολλὰ τὰ παραδείγματα Βυζαντινῶν βασιλέων, οἵτινες, τοὺς ὑπηκόους των οἰκτίροντες, ἔσπευδον νὰ καταβάλωσι τὰ ζητούμενα ποσὰ τὴν ἐλευθερίαν εἰς τοὺς δυστυχεῖς ἀποδίδοντες.

Οἱ βάρβαροι ἡγεμόνες, διὰ λόγους ἀσφαλείας, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ αὐξήσουν τὸν ἀραιωθέντα πληθυσμὸν πόλεων ἢ περιοχῶν, μετεκόμιζον ἀπὸ τὰς ἐστίας των καὶ ἐγκαθίστων εἰς ἀπομεμακρυσμένα μέρη μυριάδας ὄλας ὑποδουλωθέντων. Οἱ οὕτως ἐξοικιζόμενοι ἐκαλοῦντο *σιρογούνηδες*, ἐντεῦθεν δὲ προέρχεται ἡ σημερινὴ φράσις *τὸν ἔκαναν σιρογούνην*, ἥτοι τὸν ἐξηυτέλισαν.

Οἱ εἰς μακρυνὰ μέρη, κατὰ τὰ κείμενα, *μεταφρυνθέντες*, μνήμονες τῆς παλαιᾶς των πατρίδος, ἔδιδον τὸ ὄνομα αὐτῆς εἰς τοὺς νέους τῆς ἐγκαταστάσεώς των τόπους. Αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος, δι' ὃν εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἀπαντῶσι χωρία φέροντα τὸ ὄνομα πόλεων καὶ νήσων τοῦ σημερινοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους· Κάλυμνος π.χ. ὑπάρχει οὐ μακρὰν τῆς Προύσης καὶ Νάξος (Ἄξος) ἐν Καππαδοκίᾳ.

Ἵως ἐννοοῦν οἱ ἀκροαταὶ μου, τὰ Νέα Σμύρνη, Νέα Ἐφεσος, Νέα Φώκαια, Νέα Ἀρτάκη καὶ τὰ ὅμοια, ἔχουν, δυστυχῶς, πολὺ παλαιότερους προδρόμους.

Ὁ διακαῆς, ἐννοεῖται, πόθος τῶν αἰχμαλώτων ἦτο, πῶς θὰ κατορθώσουν ν' ἀποκτήσουν τὴν ἐλευθερίαν των καὶ νὰ ἐπανέλθουν εἰς τὴν

φίλην πατρίδα πλησίον τῶν οἰκείων των. Συχνὰ ὁ πόθος αὐτὸς ἔμενεν ἀνεκπλήρωτος, ὑπῆρχον ὁμῶς καὶ περιπτώσεις καθ' ἃς ἐξεπληροῦτο οὗτος.

Ἡ ἀνάκτησις τῆς ἐλευθερίας τῶν αἰχμαλώτων ἐγένετο κατὰ διαφόρους τρόπους· ἢ δηλαδὴ διαφεύγοντες οὗτοι τὴν προσοχὴν τῶν φυλάκων των ἢ καὶ φονεύοντες αὐτοὺς ἔφευγον, ἐγχείρημα πολὺ ἐπικίνδυνον, ἀφ' οὗ, ἀνακαλυπτόμενοι ἢ αὐστηρότερον ἐφυλάσσοντο ἢ καὶ ἐφονεύοντο ἢ, θραυομένων τῶν θυρῶν τῆς φυλακῆς των, ἤκουον ἀπροσδοκῆτως τὴν φωνὴν τῶν Βυζαντινῶν στρατιωτῶν, οἵτινες νικηταὶ εἶχον φθάσει ἕως ἐκεῖ.

Οἱ ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ διάγοντες ἠδύναντο ν' ἀπαλλαγῶν τῶν δεινῶν των καὶ δι' ἐξαγορᾶς· εἴτε δηλαδὴ οἱ συγγενεῖς των ἐξοικονομοῦντες τὰ ἀναγκαῖα χρήματα μετὰ μακροχρονίους ἀναζητήσεις — ἀναφέρονται Χριστιανοὶ μετὰ διετεῖς περιπλανήσεις ἀνακαλύψαντες τοὺς οἰκείους των — ἔφθανον εἰς τὸν τόπον ὅπου οὗτοι διέμενον καί, τὰ λύτρα καταβάλλοντες, τοὺς ἠλευθέρουν, ἢ οἱ εἰς τὰς πόλεις ὁμόφυλοι των, τῇ ἐπεμβάσει καὶ τῇ προτροπῇ τῆς Ἐκκλησίας, ἣτις ἐπρωτοστάτει καὶ εἰς τὸ θεᾶρεστον τοῦτο ἔργον, *πάνδημον*, ἦτοι κοινὸν ἔρανον κάμνοντες, τοὺς ἐξηγόραζον εἴτε καὶ κατ' ἴδιαν οὗτοι κατέβαλλον τὸ διὰ τὴν ἀπελευθέρωσίν των ἀπαιτούμενον ποσόν, ὅπερ συνέλεγον περιερχόμενοι τὰς χριστιανικὰς πόλεις καὶ κώμας ἐπιδεικνύοντες τὰ *αἰχμαλωτικά*, ἦτοι γράμματα τῶν κατὰ τόπους ἐπισκόπων συνιστώντων αὐτοὺς εἰς τοὺς Χριστιανούς καὶ παρακαλούντων, ἵνα τοὺς βοηθήσωσι ν' ἀπαλλαγῶσι τῆς οἰκτρᾶς δουλείας.

Οἱ αἰχμάλωτοι ἐπ' ἴσης ἠλευθεροῦντο διὰ χρημάτων, τὰ ὅποια διὰ διαθήκης ἄφινον πρὸς ἀπελευθέρωσιν αὐτῶν εὐσπλαγχοὶ Χριστιανοὶ ἢ συγγενεῖς ἀποθανόντων ὑπὲρ ψυχικῆς αὐτῶν σωτηρίας ἢ τέλος διὰ τῆς περιουσίας ἐν αἰχμαλωσίᾳ ἀποθανόντων, ὑπὲρ ἀπελευθερώσεως τῶν ὁποίων δὲν εἶχον φροντίσει οἱ οἰκεῖοί των.

Τέλος ἡ ἀπελευθέρωσις ἠδύνατο νὰ γίνῃ θεῖα συνάρσει, τῇ ἐπεμβάσει ἢ ἀγίου τινός, καὶ μάλιστα τοῦ τῶν αἰχμαλώτων Ἐλευθερωτοῦ ἀγίου Γεωργίου, ἢ Παναγίας τῆς Ξεσκλαβώτρας, εἰς ἣν εἰδικὴ κατὰ τὸν ἸΔ' αἰῶνα ἐγράφη εὐχὴ ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Καλλίστου Ξανθοπούλου, καθ' ἣν παρεκαλεῖτο ἡ Δέσποινα νὰ ἐπιβλέψῃ ἐπὶ τὴν αἰχμαλωσίαν τῶν Χριστιανῶν, τῆς πικρᾶς αὐτοὺς ρυομένη δουλείας καὶ νὰ λυτρώσῃ τὴν πόλιν ἀπὸ ἐπιδρομῆς ἀλλοφύλων.

Ἡμέρα πανδήμου χαρᾶς καὶ πανηγύρεως ἦτο ἡ ἡμέρα τῆς ἐπιστροφῆς τῶν αἰχμαλώτων εἰς τὸ πάτριον ἔδαφος. Οἱ κάτοικοι τῶν πόλεων, εἰς ἃς οὗτοι ἐπανήρχοντο, περιήρχοντο λευχειμονοῦντες, οἱ κώδωνες τῶν ἐκκλησιῶν ἤχουν καλοῦντες τὸν λαὸν εἰς εὐχαριστήριον πρὸς τὸν τὸν Θεὸν δέησιν, κληρικός δ' ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος ἀπήγγελλε κατάλληλον λόγον.

Εἰς τὴν πρωτεύουσαν ὁ βασιλεὺς μετὰ τοῦ λαοῦ ὑπεδέχετο μετὰ χαρᾶς τοὺς ἐπανακάμψαντας, εἰς τοὺς ὁποίους διένεμε χρήματα καὶ ἐνδύματα.

Τὸ δεινὸν τῆς αἰχμαλωσίας ἦτο τότε τόσον σύνηθες καὶ ἡ παρουσία ἐν μέσῳ τῆς κοινωνίας ἀτόμων ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας ἐπανελθόντων τόσον συχνή, ὥστε τὸ *Αἰχμάλωτος* καὶ *Σκλάβος* εἶχε καταντήσει οἰκογενειακὸν ἐπίθετον.

Ἡ αἰχμαλωσία ἐθεωρεῖτο, ὡς εἰκός, ὡς ἐν τῶν μεγάλων δεινῶν, δι' ὃ τότε τὸ αἰχμάλωτος κατήντησε νὰ δηλοῖ τὸν δυστυχή, ὡς δὲ καὶ σήμερον ἀκόμη κατὰ τόπους καὶ παρὰ τοῖς Ποντίοις, παρ' οἷς δεινὴ κατάρρα εἶναι τὸ *αἰχμάλωτος* νὰ γίνεσαι! ἐν Λακωνικῇ μάλιστα τὸ *αἰχμαλωσιά μου* ἰσοδυναμεῖ τῷ δυστυχία μου!

Ἡ Ἐκκλησία, ὑπὲρ τῶν αἰχμαλώτων φροντίζουσα, οὐχὶ μόνον, ὡς εἶπον, ἐπρωτοστάτει εἰς τὴν συλλογὴν ἐράνων ὑπὲρ αὐτῶν διὰ τῶν κατὰ τόπους ἱερέων καὶ ἐπισκόπων παντοῖαν εἰς αὐτοὺς παρέχουσα προστασίαν, ἀλλὰ καί, ὡς ἀκόμη δὲν εἶχε πόρους, καὶ τὰ ἱερὰ σκεύη τῆς ἐπώλει, ἵνα τοὺς ἐξαγοράσῃ· ὅταν μάλιστα ὁ Ἀμβρόσιος ἐψέχθη ἀπὸ τοὺς Ἀρειανούς διὰ τὴν πώλησιν ταύτην, ἀπήντησεν ὅτι στολισμὸς τῆς ἐκκλησίας εἶναι οὐχὶ τὰ πολυτίμα ἐκκλησιαστικὰ σκεύη, ἀλλ' ἡ ἐξαγορὰ τῶν αἰχμαλώτων καὶ ὅτι θὰ ἦτο ἀμάρτημα νὰ ἐκτιμᾷ τις περισσώτερον τὰ σκεύη τῆς ἐκκλησίας ἀπὸ τὴν σωτηρίαν ἐνὸς αἰχμαλώτου.

Ἡ Ἐκκλησία ἐπ' ἴσης διὰ τῶν ἱεραρχῶν τῆς ἐκήρυττεν ὅτι εἰς τοὺς αἰχμαλώτους δέον νὰ διαβλέπωμεν αὐτὸν τὸν Χριστὸν καὶ ὅτι, ὁ ἐλευθερῶν ἕνα αἰχμάλωτον ἀπολυτρῶναι αὐτὸν τὸν Κύριον· ἐτόνιζε δὲ καὶ ὁ ἅγιος Ἀθανάσιος ὅτι προτιμότερον εἶναι πληρῶνων τις νὰ ἐλευθερώνη αἰχμαλώτους ἢ νὰ προσφέρῃ ποσὰ εἰς ἐκκλησίας.

Συγγραφεὺς τοῦ ΙΑ' αἰῶνος, ὁ Κεκαυμένος, λέγει· ἐάν σοῦ ζητήσῃ τις δάνεισμα, νὰ ἀρνηθῆς, «εἰ μέντοι εἰς ἀνάρρυσιν θέλει αὐτὸ αἰχμαλώτων, δὸς αὐτῷ ὃ δύνασαι»· γράφει δὲ κατὰ τὸν ΙΕ'. αἰῶνα ὁ Θεσσαλονίκης Συμεών, ἃν πρόκειται νὰ δώσῃς δέκα νομίσματα εἰς δέκα πτω-

χούς ἢ εἰς ἓνα αἰχμάλωτον δὸς αὐτὰ εἰς τὸν αἰχμάλωτον. Τέλος ὁ πρῶτος μετὰ τὴν ἄλωσιν οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Γεννάδιος ὁ Σχολάριος γράφει εἰς τὴν πρὸς τοὺς Χριστιανοὺς ἀπανταχοῦσάν του «ὁ ἐλεῶν αἰχμαλώτους τοῦ ἀπείρου τῶν ἁμαρτιῶν λυτροῦται χρέους».

Σημειωτέον ὅτι κατὰ τὰς λειτουργίας ἀπηυθύνοντο εὐχαὶ ὑπὲρ τῶν ἐν αἰχμαλωσίᾳ, ὡς κατὰ τὴν τοῦ Θεολόγου Γρηγορίου, καθ' ἣν ὁ μὲν ἱερεὺς ἔλεγε: *Μνήσθητι, Κύριε, τῶν ἐν αἰχμαλωσίᾳ ὄντων ἀδελφῶν ἡμῶν καὶ εἰρηρικῶς ἀποκαταστάσεις εἰς τὰ ἴδια χάρισαι*», ὁ δὲ διάκονος, στρεφόμενος, πρὸς τὸ ἐκκλησίασμα, ἀνεφώνει: *προσεύξασθε ὑπὲρ τῶν αἰχμαλώτων*.

Μέχρι τῶν τελευταίων πολέμων ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς δὲν εἶχεν ἄμεσον ἀντίληψιν τῆς δυστυχίας τῶν αἰχμαλώτων, δι' ὃ καὶ δὲν συνεκινεῖτο ἰδιαιτέρως, ὅταν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἀνεπέμποντο αἱ ὑπὲρ αὐτῶν δεήσεις· οἱ Βυζαντινοὶ ὅμως πρόγονοι ἡμῶν, γνωρίζοντες ἐξ ἰδίας πείρας τί ἐσήμαινεν αἰχμαλωσία καὶ ἔχοντες συγγενεῖς αἰχμαλώτους, γονυπετεῖς ἀνελύοντο εἰς λυγμοὺς καὶ δάκρυα ὅτε ἤκουον τοῦ διακόνου ἀναφωνούντος *ὑπὲρ αἰχμαλώτων καὶ τῆς σωτηρίας αὐτῶν, τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν*.

Ζωηρὰν τὴν ἀνάμνησιν τῶν δεινῶν τούτων διατηροῦντες οἱ μετὰ τὴν Ἑλῶσιν ἡμέτεροι πρόγονοι οὐ μόνον ἐθρήνουν διὰ τὴν πτώσιν τῆς πρωτευούσης τῆς περιφανοῦς ἄλλοτε αὐτοκρατορίας, περὶ ἣν συγκινητικὰ ὄνειρα καὶ ἐλπίδας συνέδεσαν, ἀλλὰ καὶ μετ' εὐγνωμοσύνης καὶ ἐθνικῆς ὑπερηφανείας ἐμνημόνευον ἐκείνων, οἵτινες, κληρονόμοι ἐνὸς λαμπροῦ παρελθόντος, εἴτε ὡς ἀπλοῖ πολῖται εἴτε ὡς βασιλεῖς ἠγωνίσθησαν καὶ ἔπεσον ὑπὲρ τοῦ ὑψίστου τῶν ἀγαθῶν, τῆς ἐλευθερίας, γράψαντες διὰ τοῦ τιμίου των αἵματος τὴν τελευταίαν σελίδα τῆς ἱστορίας μιᾶς ἐνδόξου αὐτοκρατορίας.

Τῶν συναισθημάτων τούτων εὐλαβεῖς καὶ ἡμεῖς τηρηταὶ καὶ συνεχισταὶ σὺν δίκῃ τιμῶμεν καὶ εἰς αἰεὶ θὰ γεραίρωμεν τὴν ἀγίαν μνήμην τῶν προμάχων τοῦ ὑψίστου τούτου ἀγαθοῦ καὶ τῆς Ἑλληνικῆς τιμῆς.